

УДК 378.011.32

**ТЕОРЕТИЧНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ВИЩОГО
НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ЯК УМОВА ПРОФЕСІЙНОГО
СТАНОВЛЕННЯ ВЧИТЕЛІВ****Марта Максимець***Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Дорошенка, 41, 79000 Львів, Україна*

Розглянуто проблеми формування професійної компетентності у майбутніх учителів іноземної мови під час теоретичної підготовки у вищому навчальному закладі.

Ключові слова: підготовка майбутніх учителів, теоретична підготовка, професійне становлення, професійна компетентність, компетенції.

Постановка проблеми. Підготовка молодих учителів завжди мала важливе значення, проте сьогодні таке завдання набуває особливої актуальності. У зв'язку з реформуванням освіти суспільство ставить високі вимоги до професіоналізму вчителя: до його професійних знань, умінь, педагогічної культури, особистісних рис, що зазначено у Конституції України, Законі “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”, “Національній доктрині розвитку освіти”.

Професіоналізм молодого вчителя проходить певний період становлення і розвитку. Від формування особистості молодого вчителя іноземної мови в період професійного становлення залежить життєвий шлях як самого педагога, так і багатьох поколінь його вихованців. Ця проблема не оминає уваги багатьох учених. Зокрема, модель технології поетапного розвитку педагогічної техніки молодого вчителя в умовах професійної діяльності опрацювала й обґрунтувала О. Л. Козленко. У своїй праці Б. А. Дьяченко розробив структуру професіоналізму молодого вчителя. Питанням соціальної адаптації та становлення соціальної зрілості вчителя приділяв увагу В. В. Радул. Окремі аспекти підготовки майбутніх учителів іноземної мови у вищих педагогічних навчальних закладах розглянуто у працях С. О. Рябушко, П. І. Сердюкова, Ю. С. Стиркіної та ін.

Проте варто зазначити, що проблемі професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів у класичних університетах приділяється недостатня увага.

Мета нашого дослідження — обґрунтувати важливість забезпечення високоякісної теоретико-практичної підготовки майбутніх учителів іноземної

мови під час навчання у вищому навчальному закладі як важливої умови їхнього подальшого професійного становлення.

Відповідно до мети сформульовані такі **завдання** дослідження:

- виявити суперечності у теоретичній підготовці майбутніх учителів іноземної мови до педагогічної діяльності;
- визначити складові професійної компетентності вчителів іноземної мови;
- визначити педагогічні умови, які б сприяли успішній підготовці студентів до майбутньої педагогічної діяльності як важливого етапу професійного становлення вчителя іноземної мови.

Зв'язок роботи з науковими програмами і практичними завданнями визначається розробленням низки питань теми “Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх педагогів для загальноосвітньої і вищої школи” відповідно до науково-дослідної тематики кафедри загальної та соціальної педагогіки Львівського національного університету імені Івана Франка.

Результати дослідження. На підставі аналізу літературних джерел за окресленою темою та проведеного дослідження ми виявили низку суперечностей у теоретичній підготовці майбутніх учителів іноземної мови до педагогічної діяльності. Зокрема, до них ми відносимо такі суперечності:

- між потребою у висококваліфікованих фахівцях та невідповідністю умов для професійно-педагогічної підготовки їх у класичних університетах;
- між зростаючими вимогами до професійної компетентності майбутніх учителів іноземної мови та рівнем психолого-педагогічних знань випускників факультетів іноземних мов;
- між обов'язками, що покладаються на вчителя іноземної мови та недостатньою підготованістю до їх виконання тощо.

Отже, професійне становлення вчителя має починатися вже у період навчання студента у вищому навчальному закладі.

На думку Є. І. Пасова, професійне становлення особистості — це свідомо діяльність людини, котра вибрала професію вчителя. Воно не має і не може мати чітко визначеного і заздалегідь спланованого початку або кінця. Початок професійного становлення може бути зафіксований на будь-якому етапі професійної підготовки і навіть у допрофесійний період, а закінчитися, коли людина, що здобула спеціальну підготовку, відчула себе і проявила як професіонал, або тоді, коли людина втратила бажання вдосконалювати свою професійну майстерність [7, с. 94].

Проведене дослідження виявило, що труднощі, які виникають у молодих учителів, свідчать про те, що професійна підготовка учителя у вищому навчальному закладі потребує суттєвого корегування, саме в площині переведення теоретичних знань у практичні уміння та навички,

необхідні для роботи у школі. Передусім, йдеться про те, щоб допомогти майбутньому вчителю у вирішенні питань не тільки методичного, а й виховного характеру, поглиблення знань з питань формування особистості й колективу, організації педагогічної взаємодії на різних етапах навчально-виховного процесу. Необхідне глибше опрацювання студентами питань залучення учнів до активної діяльності в її різних видах, формування їхнього позитивного ставлення до знань, підвищення виховного потенціалу у навчанні.

Важливо зазначити, що професійне становлення також сповільнюється і через те, що молоді учителі у власній свідомості часто розмежовують два взаємопов'язані процеси: процес виховання і процес навчання. Нерідко після закінчення навчання у вищій школі молодий спеціаліст вбачає роль виховника лише у діяльності класного керівника. А уроки, які проводить учитель, зводяться лише до реалізації навчальних цілей, а виховний момент практично відсутній. Також недостатній рівень знань та брак досвіду зумовлює не лише небажання учителя звертати увагу на виховання учнів, але й спричиняє труднощі у визначенні виховної мети уроку й у тих молодих учителів, які намагаються це робити.

У цьому контексті йдеться про недостатній рівень професійної компетентності вчителя. Саме професійна компетентність і готовність до педагогічної діяльності є тою основою, на якій базується професіоналізм учителя, його педагогічна майстерність, якої з досвідом може досягнути кожен вчитель за умови постійного саморозвитку, самовдосконалення.

Під професійною компетентністю розуміють:

- результат професійної освіти, що охоплює в себе як зміст професійної підготовки, так і систему непрофесійних знань, необхідних спеціалістові [3];
- інтегративне особистісне утворення на засадах теоретичних знань, практичних умінь, значущих особистісних рис та досвіду, що зумовлюють готовність учителя до виконання педагогічної діяльності та забезпечують високий рівень її самоорганізації [6].

Професійно-педагогічна компетентність, на думку Т. Колодько, — це практичний досвід учителя, його уміння і навички, підготовленість, знання та ерудиція, а також визначення шляхів і можливостей забезпечення їх набуття та функціонування за допомогою педагогічної свідомості і мислення [4, с. 6].

Професійно компетентний фахівець може і повинен бути підготовлений за час навчання у вищому навчальному закладі, в нього мають бути сформовані всі необхідні для майбутнього вчителя складові професійної компетентності, які дадуть змогу йому успішно здійснювати педагогічну діяльність.

Складовими професійної компетентності є професійні знання, професійні уміння, професійні навички. Важливою складовою професійної компетентності є психолого-педагогічна ерудиція, яка охоплює психологічні та педагогічні знання, уміння та навички.

До основних складових комунікативної компетенції належать:

- мовленнєва (передбачає здатність сприймати й відтворювати іншомовні тексти відповідно до завдання чи ситуації; базується на чотирьох видах мовленнєвої діяльності: аудіюванні, говорінні, читанні та письмі);
- мовна (знання системи мови й правил її функціонування);
- соціокультурна (країнознавча – знання з історії, географії, економіки, державного устрою культури країни, мову якої вивчають; лінгвокраїнознавчу – знання про головні особливості соціокультурного розвитку країни, вміння підпорядковувати власну мовленнєву поведінку відповідно до цих особливостей).

На нашу думку, всі зазначені види компетенції мають бути сформовані у людей, які вивчають іноземну мову. Оскільки студенти є майбутніми вчителями іноземних мов, то в них також повинні бути сформовані й інші компоненти професійної компетентності, необхідні для успішного здійснення педагогічної діяльності.

Розглядаючи питання про професійну компетентність учителя іноземної мови, варто зазначити про те, що відрізняє саме цього вчителя – це сформована іншомовна комунікативна компетенція. Іншомовну комунікативну компетенцію ми розглядаємо як сукупність необхідних знань, умінь та навичок, необхідних для досягнення успіху у спілкуванні в середовищі іншомовної культури.

До складових професійно-педагогічної компетентності вчителя іноземної мови відносять:

- компетентність у розумінні/інтерпретуванні усного повідомлення – слухання (розуміння загального смислу усного повідомлення; розрізнення між суттєвою (необхідною, важливою) та другорядною інформацією); компетентність у створенні усного повідомлення; побудова усного повідомлення на задану тему; усне резюмування тексту, почутого один раз;
- компетентність у розумінні/інтерпретуванні/оцінюванні письмового повідомлення – читання (використання різних стратегій для контакту з представниками різних культур);
- компетентність у створенні письмових повідомлень — письмо;
- культурні/між культурні/функціональні компетентності;
- уміння сприймати нову мову, новий досвід людей, нові способи поведінки і застосовувати інші компетенції для того, щоб діяти у

специфічній навчальній ситуації (на основі спостереження, здогадки, запам'ятовування) [4, с. 6].

Згідно із словником методичних термінів професійна компетенція вчителя іноземної мови охоплює:

- мовну компетенцію (уявлення про знання системи іноземної мови та про вміння нею користуватися для розуміння мовлення інших людей і для вираження власних думок в усній чи письмовій формі, а також для аналізу мовлення учнів з погляду його відповідності нормам мови, яку вивчають);
- мовленнєву і комунікативну компетенції (здібність до використання іноземної мови як засобу спілкування в різних сферах і ситуаціях);
- методичну компетенцію (здатність користуватися іноземною мовою у професійних цілях, навчаючи мови) [1].

На думку О. Л. Бердичевського, майбутній вчитель іноземних мов повинен оволодіти мовною (лінгвістичною), комунікативною (мовленнєвою), навчально-пізнавальною (лінгвокраїнознавчо-навчальною) та лінгвометодичною компетенціями [2, с. 96]. Лінгвометодична компетенція передбачає оволодіння вміннями педагогічного спілкування, управління діяльністю учнів, стимулювання їхньої навчальної діяльності засобами іноземної мови.

Т. М. Комарницька зазначає, що в майбутнього вчителя іноземних мов повинні бути сформовані такі види компетенцій:

- особистісна (усвідомлення значущості ролі вчителя);
- соціальна (здатність затверджувати статус свого предмета в освітній концепції України);
- спеціальна (досконале володіння мовою, вміння навчити інших, володіння сучасними теоретичними філологічними знаннями) [5].

Як бачимо, дослідники поряд із мовною, мовленнєвою та соціокультурною компетенцією виділяють компетенції, пов'язані із загальнопедагогічними, дидактичними та методичними знаннями, вміннями та навичками.

Ми вважаємо, що для формування професійної компетентності майбутнім учителям іноземної мови необхідно усвідомлювати значущість обраної професії. Це сприятиме розвитку мотивації навчання, оволодінню основами педагогічної майстерності, професіоналізму, прагненню до професійної самоосвіти й самовдосконалення.

Це особливо стосується студентів факультету іноземних мов. Оскільки, часто, вступивши до вищого навчального закладу, студенти бачать себе в майбутньому перекладачами, екскурсоводами, працівниками іноземних компаній, частина з них мріє про проживання за кордоном.

Проте, варто зазначити, що, як виявило проведене у Львівському національному університеті імені Івана Франка дослідження, значна частина

студентів цього непедагогічного вищого навчального закладу (44% опитаних), одним із мотивів вступу на цей факультет називають бажання в майбутньому стати вчителем або викладачем. Кількість студентів, які бажають у майбутньому присвятити себе педагогічній діяльності зростає (63% опитаних) після проходження педагогічної практики у школі. Саме тому, на нашу думку, слід звернути більшу увагу на теоретичну підготовку майбутніх учителів іноземної мови у непедагогічних навчальних закладах.

Дослідження, проведені в Львівському національному університеті імені Івана Франка, виявили, що на вивчення педагогічних дисциплін відводиться надзвичайно мало часу. В результаті більшість актуальних питань вивчають студенти оглядово або їм взагалі не приділяють уваги. Наприклад, студенти факультету іноземних мов вивчають курс “Основи педагогіки” впродовж лише одного семестру (36 лекційних і семінарських годин). Тематика курсу охоплює розділи “Загальні основи педагогіки”, “Основи дидактики”, “Основи теорії виховання”.

Незважаючи на це, значна частина випускників факультету потрапляє на роботу у навчальні заклади різних рівнів (школи I, II та III ступенів, вищі навчальні заклади усіх рівнів акредитації), де їхньою безпосередньою діяльністю є саме педагогічна.

У процесі дослідження проблеми ми визначили педагогічні умови, які сприяють успішній підготовці студентів до майбутньої педагогічної діяльності як важливого етапу професійного становлення вчителя іноземної мови:

- 1) спрямованість студентів на оволодіння педагогічною професією;
- 2) розширення змістового компонента педагогічних дисциплін, які забезпечують теоретичний і практичний рівень професійно-педагогічної підготовки;
- 3) створення сприятливого навчального середовища під час вивчення педагогічних дисциплін;
- 4) координація роботи педагогічних кафедр з профільюючими кафедрами;
- 5) педагогічна практика — як основа практичної підготовки майбутніх педагогів.

Висновок. Підсумовуючи зазначимо, що проблема теоретичної підготовки студентів вищого навчального закладу як умова професійного становлення вчителів іноземної мови, розглянута у процесі нашого наукового пошуку, не вичерпується і потребує подальшого дослідження.

-
1. Азимов Э. Г., Щукин А. Н. Словарь методических терминов. СПб, 1999.
 2. Бердичевский А. Л. Концепция подготовки учителя иностранного языка // Иноземні мови в школі. 1990. № 4. С. 94–100.

3. *Ковальчук Л.* Основи педагогічної майстерності: Навч. посіб. Львів, 2007.
4. *Колодзько Т.* Професійно-педагогічна компетентність майбутнього вчителя // Рідна школа. 2005. № 11. С. 6–7;
5. *Комарницька Т.М.* Кваліфікаційна характеристика вчителя іноземної мови в контексті сучасних наукових, психолого-педагогічних теорій, методів та технологій навчання // Міжнародне співробітництво та університетська освіта: Матеріали міжнародної наукової конференції. К., 2000. С. 161–165;
6. *Лукьянова М. И.* Психолого-педагогическая компетентность учителя. Диагностика и развитие. М., 2004.
7. *Пассов Е.И.* и др. Мастерство и личность учителя: на примере преподавания иностранного языка. 2-е изд., испр. и доп. М., 2001.

THEORETICAL TRAINING OF HIGHER SCHOOL STUDENTS AS THE CONDITION OF PROFESSIONAL TEACHER DEVELOPMENT

Marta Maksymets'

*Ivan Franko National University of 'Lviv,
Doroshenko Str., 41, UA-79000 L'viv, Ukraine*

The article considers the issue of professional competence of prospective foreign language teachers during the theoretical training at higher educational institutions.

Key words: prospective teachers training, theoretical training, professional development, professional competence, competencies.

ТЕОРЕТИЧЕСКАЯ ПОДГОТОВКА СТУДЕНТОВ ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ ЯК УСЛОВИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО СТАНОВЛЕНИЯ УЧИТЕЛЕЙ

Марта Максимец

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Дорошенко, 41, 79000 Львов, Украина*

Рассмотрена проблема формирования профессиональной компетентности у будущих учителей иностранного языка во время теоретической подготовки в высшем учебном заведении.

Ключевые слова: подготовка будущих учителей, теоретическая подготовка, профессиональное становление, профессиональная компетентность, компетенции.

Стаття надійшла до редколегії 11.06.2008

Прийнята до друку 09.10.2008